

K Dârülmülk Konya

TARİH, KÜLTÜR, SANAT VE MEDENİYET
2024/7

Kadı Sirâceddin Urmevî

ÖZEL SAYI

KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

Dârülmülk Konya

KONYA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
ADINA SAHİBİ
Uğur İbrahim Altay

YAYIN KURULU

Ahmet Emre Bilgili
Azmi Özcan
Bekir Şahin
Beşir Ayvazoğlu
Coşkun Yılmaz
Erhan Afyoncu
Hilmi Şenalp
Mahmut Erol Kılıç
Mustafa Fayda
Mustafa S. Küçükbaşcı
Özkul Eren
Şükrü Koyuncu

GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Mustafa S. Küçükbaşcı
Coşkun Yılmaz

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

Ahmet Çalışır

EDİTÖR

Elmin Aliyev
Sinan M. Filibe

SANAT YÖNETMENİ

Özkul Eren

GRAFİK TASARIM ve UYGULAMA

Bülent Avnamak

FOTOĞRAF

İsmail Küçük

Türkiye Yazma Eserler Kurumu (YEK)

2024-7

BASKI

Seçil Ofset

100. Yıl Matbaacılar Sitesi 4. Cadde No: 77

Bağcılar İstanbul

www.secilofset.com • Sertifika No: 44903

İLETİŞİM

Konya Büyükşehir Belediyesi
Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Mevlana Kültür Merkezi Çimenlik Mahallesi
Aslanlı Kışla Caddesi No: 8 Karatay/KONYA
Tel: 444 55 42
e-b: www.konya.bel.tr • darülmülk@konya.bel.tr

MERHABA...

“Dârülmülk Konya”, bu sayısında XIII. yüzyıl Konya ilim havzasının yolculuk ediyor ve Kerîmüddin Aksarâyî'nin tabiriyle *bahr-ı fazîlet ve burşid-i âsimân-i şerîat* olan Kadı Sirâceddin Urmevî'ye misafir oluyor.

Konya Musalla Mezarlığı'nda medfun Sirâceddin Urmevî; gerek bürokratik ve diplomatik görevleri gerek fıkıh, kelâm, mantık ve felsefe alanlarındaki eserleri gerekse de Safiyüddin Hindî, İbnü'n-Nakîb er-Râzî, Tâceddin Kürdî, Mecdüddin Mardînî, İbn Zeytûn, Abdülvehhâb Kâşî ve Mevlânâ Şerefüddin Kayserî gibi talebeleri hasebiyle Dârülmülk'ün mümtaz şahsiyetlerindedir. Talebelerinden Tâceddin Kürdî'nin Şeyh Edebâlî'nin kayınpederi olması ve Davud Kayserî ile birlikte İznik Medresesi'nin teşekkülünde müstesna bir rol üstlenmesi Urmevî'nin Osmanlı düşünce hayatına etkileri bakımından oldukça manidardır.

Sirâceddin Urmevî, Fahreddin Râzî okuluna mensubiyeti ve Kemâleddin b. Yûnus'un öğrencisi olması ile anılmakta, Eyyûbiler döneminde Kahire *a'yâmı* arasında bulunduğu bilinmektedir. 1240'lı yıllarda telif ve tedris faaliyetinin yanı sıra bürokraside de görev almış ve II. Frederick'e elçi olarak gönderilmiştir. Bütün Anadolu'nun başkadısı olarak Konya'da geçirdiği otuz küsur yıllık (1251-1283) yaşamında ise ismini tarihe kazıtan şah eserlere imza atmıştır.

Bugün Sirâceddin Urmevî'nin yedisi fıkıh ve kelâm on biri ise mantık ve felsefe alanında olmak üzere on sekiz civarında eserinin varlığından bahsetmemiz mümkündür. Bununla birlikte Arapça ve Farsça kaleme alınan bu eserlerden hiçbirisi henüz bir bütün olarak Türkçe'ye kazandırılmamış, Urmevî'nin fikrî mirası hak ettiği ölçüde tahkik ve tetkik edilmemiştir.

Konya Büyükşehir Belediyemiz'in, övünç kaynağımız olan tarihi şahsiyetlerimizin tanınması ve tanıtılmasına yönelik gayretleri sayesinde Urmevî mirasıyla ilgili bu boşluğun yakın zamanda kapatılacağına müjdesini verebiliriz. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı'nın paydaşlığında söz konusu eserlerin büyük bir kısmı, hicrî tarihle Urmevî'nin 765. vefat yıldönümünü idrak edeceğimiz 2025 yılında Türkçe'ye çevrilerek yayınlanacaktır.

“Dârülmülk Konya”, bu büyük projenin ön habercisi niteliğindeki bu sayısında Sirâceddin Urmevî'nin ilmi kişiliği hakkında genel bir portre çizmeyi hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda yirmi civarında özgün makale, çeviri, röportaj, belge tanıtımının

SİRÂCEDDİN URMEVÎ'NİN OĞLU KADI İMÂDEDDİN'İN KONYA'DAKİ DÂRÜ'L-HÜFFÂZ'I HAKKINDA VAKIF KAYITLARI

ELMİN ALİYEV

Sirâceddin Urmevî, XIII. yüzyıl Anadolu Selçuklu topraklarında gerek entelektüel gerekse de sosyo-politik çevrelerde etkin konumu ile bilinen bir düşünürdür. Biyobibliyografik kaynakların yanı sıra kendisinin, öğrencilerinin ve akranlarının eserlerinden onun ilmî kişiliği, özellikle de otuz yıl kadılık yaptığı Konya'daki yaşamı hakkında bilgi edinmemiz mümkündür. Urmevî'nin aile fertleri ve soyundan gelen kişiler mevzu bahis edildiğinde ise kaynakların cömert davrandığı pek söylenemez. Bu bakımdan burada ele alacağımız iki arşiv vesikasının nadir kaynaklardan olduğunu rahatlıkla ifade edebiliriz.

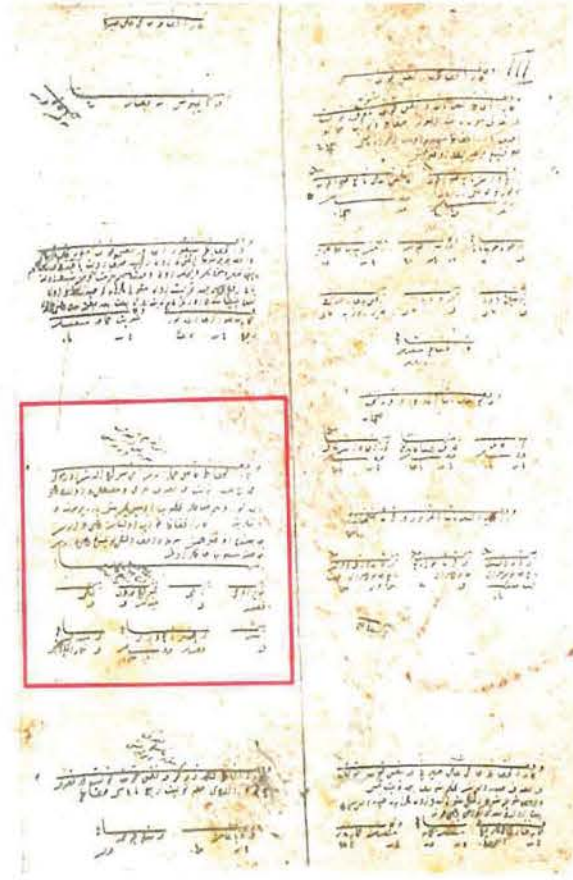
Elimizdeki mevcut veriler, Urmevî'nin aile fertlerinden sadece oğlu İmâdeddin hakkında kısıtlı malumatı haizdir. Bu konudaki en erken tarihli kaynak, Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin menkıbelerinin anlatıldığı *Menâkibü'l-ârifîn*'dir. Ahmed Eflâkî'nin (ö. 761/1360) naklettiği bir hikâyeye, Urmevî öldüğü sırada kadı olduğu anlaşılan oğlu İmâdeddin'in evli ve iki çocuk babası olduğunu işaret etmektedir. Hikâyeye göre, geçmiş velileri, bilhassa da Mevlânâ Celâleddin Rûmî'yi inkârı dolayısıyla Urmevî'ye mezarda eziyet edildiği Hüsâmeddin Çelebi (ö. 683/1284) tarafından Sultan Veled'e (ö. 712/1312) bildirilir. Sultan Veled, böyle bir âlimin düştüğü kötü

duruma üzülmüş, Hüsâmeddin Çelebi dua ederek Mevlânâ'dan şefaatte bulunmasını ister. Birkaç gün sonra Hüsâmeddin Çelebi, rüyasına giren Urmevî'yi cennette dolaşırken görür, bu makama nasıl eriştiğini sorduğunda ise "Mevlânâ hazretlerinin inayeti ve Sultan Veled'in cenazemde hazır bulunmasıyla" cevabını alır. Müjdeli haber Kadı İmâdeddin'e anlatılır ve o, iki oğlu ile birlikte Hüsâmeddin Çelebi'ye intisap ederek mürit olur.¹

(...) *Sultan Veled hazretleri (Tanrı onun aziz olan sırrını kutlasın) dostlar arasında şöyle rivayet etti: Kadı Sirâceddin hazretlerinin (Tanrı rahmet etsin) cenazesini mezarın kenarına getirdiklerinde ben, Çelebi Hüsâmeddin hazretlerinin yanında oturmuştum. "Bahâeddin şuraya bak" dedi bana. Onu toprağa koyup mukri telkin vermeye başladığında onun mezarından siyah bir dumanın çıktığını, mezarlıktan bir toz kalktığını, sonra tekrar mezara girdiğini gördüm. "Gördün mü?" dedi bana Çelebi. "Evet, acayip bir duman gördüm" dedim. "İşte bu duman, onun geçmiş veliler ve bizim Hüdâvendigâr'ımız hakkındaki inkarının dumanıdır, eğer sana onun diğer hallerini de göstersem acırsın. Kim bilir o daha neler görecektir." dedi.*

Onun haline yüreğim yandı ve "Bu kadar engin bilgili bir bilgin, böyle olsun ha!" diye içime sonsuz bir acıma geldi. "Bugünden sonra senin mübarek ayağının bereketiyle Hüdâvendigâr'ımız ona şefaattir"

¹ Ahmed Eflâkî, *Menâkibü'l-ârifîn*, tsh. Tahsin Yazıcı (Ankara: Çâphâne-i Encümen-i Târih-i Türk, 1961), II, 763-765.

Kadı İmâdeddîn
Dârü'l-Hüffâz'ına
dair 881/1476 tarihli
vakıf kaydı, Tapu
ve Kadastro Genel
Müdürlüğü Arşivi

eder. Onun kusurlarına bu sayede bakmazlar da kurtulur ve kurtulmuş rahmetli kullar cümlesinden olur" diye buyurdu Çelebi. Sonra on kere ihlas suresini okuyup mezarın üzerine üfledi ve "Velileri inkâr etmekten daha büyük bir kabahat ve günah yoktur. Her günah affedilir, ama benden yüz çevirmek günahı affedilmez. Tanrı'nın velilerinden yüz çevirmek kâfirliğin ta kendisidir" diye ekledi.

(...) Çelebi hazretleri üçüncü gece Kadı Sirâceddîn'in cennette salınarak gezdiğini gördü

ve ona "Bu dereceye nasıl eriştim?" diye sordu. "Mevlânâ hazretlerinin iyiliği ve Sultan Veled'in cenazemde hazır bulunmasıyla" dedi o da.

Bu rüyayı anlatınca Kadı Sirâceddîn'in oğlu Kadı İmâdeddîn mürit olduğu gibi iki oğlunu da mürit yaptı.

Kadı İmâdeddîn hakkında bilgi edindiğimiz arşiv vesikalarına gelince bunlar Fâtih Sultan Mehmed (ö. 886/1481) ve Sultan II. Bayezid (ö. 918/1512) dönemlerinde hazırlanmış vakıf kayıtlarını muhtevirdir. *Karaman Kanunnâmesi*'nde (Konya Mevlânâ Müzesi, Öğretmen M. Ferit Uğur Kütüphanesi, 1174) bu kayıtlarla ilgili aşağıdaki bilgilere yer verilmektedir:

*Vilâyet-i Karaman Sultan Mehmed Hân zamanında tamam fetholundukda Mevlânâ Baldırzâde Karaman'ın evkâf ve emlakini teftişle emrolunub, ol dahı defter edüb, kapuya teslim etmiş. Ba'dehu bir yıldan sonra, Sultan Mehmed Hân cem'i evkâf ve emlakî timara buyurub Karaman'ın dahı evkâf ve emlakî timara tasarruf olunmuş. Sonra Bâyezîd Hân tahta cülus kıldıklarında Murad Bey nâm vilâyet emini gönderüb mensûh olan evkâf ve emlakî mukarrer eylemek buyurduklarında ol dahı varub ol kadim deftere nazar etmeyüb her kişi bir yere mülkümdür deyü hüccet gösterdikde mülk yazub, Karaman'ın ekser yerlerin emlak ve evkâf yazub, bir defter edüb, kapuya göndermiş. Makbûl kılınmış.*³

Bu pasajdan zikredilen ilk teftiş raporu, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde muhafaza edilen 81 varaklık evkâf defteri olmalıdır. 881/1476 tarihinde Fâtih Sultan Mehmed'in emriyle hazırlanmış kaydedilen bu defter 30x23 ebadından olup, her sayfada

² İbrahim Hakkı Konyalı, *Konya Tarihi* (Konya: Konya Büyükşehir Belediyesi, 2007), 489.

³ M. Akif Erdoğan, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar-I", *Tarih İncelemeleri Dergisi* XVIII/1 (2003): 121.

divanî kırması ile yazılı 16 satır bulunmaktadır. Buradaki kayıtlardan, Kadı İmâdeddin'in bir Dârü'l-Hüffâz yaptırdığını, fakat harap halde olduğu için hâfızların Kadı İmâdeddin Camii'nde okuduklarını öğreniyoruz. Ayrıca söz konusu Dârü'l-Hüffâz'a vakfedilen yerler hakkında da bilgi alabiliyoruz.⁴

Karaman vilayetiyle ilgili olarak Sultan II. Bayezid döneminde hazırlandığı zikredilen ikinci evkâf defteri Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları 116-01 numarada muhafaza edilmektedir. *Defter-i mücmel-i evkâf-ı vilâyet-i Karaman ve Kayseriyye* başlığını taşıyan ve 888/1483 yılına tarihlendirilen defter, Murad Çelebi b. Hamza Bey'in tahrir emniğinde oluşturulmuştur. Kâtibi Mehmed isimli bir şahıs olup, divan rakamları ve siyakat hattıyla yazılmıştır.

Defterde Kadı İmâdeddin Dârü'l-Hüffâz'ı Vakfıyla ilgili olarak aşağıdaki bilgiler kaydedilmiştir:⁵

Vakf-ı Dârü'l-Hüffâz-ı Kâdi İmâdeddin bin Sirâceddin Urmevî rahmetullahi aleyh der nefis-i Konya mukarrer tevliyet der tasarruf-ı evlâd-ı Kâdi el-mezbûr ellerinde İbrahim Bey'den mektup var yerlerinden bağlarından 'uşr ve nüzûl ve harâc ve resm-i çift ve gayruhâ vermeyeler deyü mukayyed ve defter-i köhnede dahı mu'af deyü mukayyed Cum'a gün beş hâfız birer cüz' okurlar imiş şart-ı vâkıf Kâdi İmâdeddin Câmî'ine mensûb hâfızlar okuya diye defter-i köhnede mestûr		
zemîn-i Sarâc/Sirâc der taraf-ı meydan kıt'a vakf-ı Mushaf-ı Mahmûd Çelebi an evlâd-ı Kâdi İmâdeddin el-mezbûr		bâğ der Cisri Tâc-vezir kıt'a bî-hâsıl
bâğ-ı kâmil der cisri mezbûr kıt'a bî-hâsıl		bâğ der meydân kıt'a bî-hâsıl
zemîn-i Sekî kıt'a	zemîn-i Ilıca kıt'a	zemîn-i Sile kıt'a
zemîn-i Çayır-ucu kıt'a		yekun

⁴ Bu vesikanın içeriği ve tıpkıbasımı için bkz. Feridun Nafiz Uzluk, *Fatih Devrinde Karaman Eyaleti Vakıfları Fihristi* (Ankara: Vakıflar Umum Müdürlüğü Neşriyatı, 1958); M. Akif Erdoğan, "Murad Çelebi Defteri: 1483 Yılında Karaman Vilâyetinde Vakıflar-1", *Tarih İncelemeleri Dergisi* XVIII/1 (2003): 119-160.

⁵ Bkz. Fahri Coşkun, *888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri (Tanıtım, Tahlil ve Metin)* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans tezi, 1996), 36.

و در کتب کمالی قاصی علی الدین...

و در کتب کمالی قاصی علی الدین... در کتب کمالی قاصی علی الدین...

و در کتب کمالی قاصی علی الدین... در کتب کمالی قاصی علی الدین...

و در کتب کمالی قاصی علی الدین... در کتب کمالی قاصی علی الدین...

و در کتب کمالی قاصی علی الدین... در کتب کمالی قاصی علی الدین...

و در کتب کمالی قاصی علی الدین... در کتب کمالی قاصی علی الدین...

و در کتب کمالی قاصی علی الدین... در کتب کمالی قاصی علی الدین...

و در کتب کمالی قاصی علی الدین... در کتب کمالی قاصی علی الدین...

و در کتب کمالی قاصی علی الدین... در کتب کمالی قاصی علی الدین...